

بسمه تعالی

چکیده مباحث کرسی ترویجی

دلالت های قرآنی برای صورت بندی مفهوم امت اسلامی در سیاستگذاری مناسبات جهان اسلام

مبحث اول: تبیین جایگاه «مناسبات انسانی» در رویکرد تمدنی

رویکرد تمدنی، ظرفیت وسیعی برای تحلیل موضوعات و مسائل مهم پیش روی جمهوری اسلامی ایران دارد. که از آن جمله موضوع مناسبات جمهوری اسلامی و جهان اسلام است. در این ارائه، به عنوان مقدمه به تبیین اجمالی چپستی رویکرد تمدنی و مولفه های آن خواهیم پرداخت. در میان مولفه های رویکرد تمدنی، مولفه‌ی «محوریت مناسبات انسانی» اشاره خواهد شد سپس ضرورت نسبت سنجی میان مفهوم امت و حرکت تمدنی ج.ا. اسلامی ایران، به عنوان مفهوم مختار در سیاستگذاری مناسبات با جهان اسلام مورد بررسی قرار خواهد گرفت. جمعی از تمدن‌پژوهان به «این، همانی» امت و تمدن باور دارند. اما نگارنده، معتقد است، با توجه به جنبه‌های عینی و سخت‌افزاری تمدن، شایسته است، امت اسلامی را زیرساخت تحقق تمدن اسلامی بدانیم. به عبارت دیگر، هر آنچه که مانع یا مخل شکل‌گیری و اعتلای امت اسلامی باشد، مانع و مخل حرکت تمدنی جهان اسلام محسوب می‌شود. چنین معنایی از امت، مولفه‌های مهمی در خود دارد که در مبحث اصلی کرسی بدان خواهیم پرداخت. بنا بر آنچه خواهد آمد، امت اسلامی، به مجموعه‌ی جماعت‌ها و جوامع اسلامی (با هویتی متفاوت از سایر مجموعه‌های بشری) با گرایش‌ها و علقه‌های معین عقیدتی اطلاق می‌شود که با سلوک رفتاری برخاسته از آن عقاید، برای هدف مشترک اعتلای زندگی فردی و اجتماعی خود تلاش می‌کنند و این تلاش به تدریج در هیأت ساختارها و الگوهای اجتماعی تبلور یافته و سبب پایداری و نشر عقاید، روش و سلوک رفتاری‌شان می‌شود.

مبحث دوم: بررسی دلالت‌های قرآنی مفهوم امت در مناسبات جهان اسلام (با تأکید بر المیزان)

در این مبحث، که به معناشناسی امت از منظر قرآن اختصاص دارد، گزارشی از تحلیل مضمون انجام شده در این خصوص ارائه می‌شود. در این زمینه، با استفاده از تفسیر المیزان، مجموعه دیدگاه‌های علامه ذیل آیات دارای واژه امت و مشتقات آن، با استفاده از روش دلالت پژوهی و تحلیل مضمون مورد بررسی تفصیلی قرار گرفته است. مجموعه دیدگاه‌های علامه در این بررسی ذیل این مقوله‌ها استخراج و طبقه‌بندی شده است: معنای واژه‌گانی امت، تنوع کاربرد واژه امت در قرآن، ویژگی مشترک امتها، ویژگی امت پیامبر اسلام (ص)، چپستی امت واحده، مسئله اختلاف در امتها، عوامل سقوط امت‌ها و سرنوشت امتها در قیامت.

در بخش پایانی کرسی نیز گزارش دلالت‌های استخراج شده از مجموع دیدگاه‌های تفسیری علامه ذیل آیات مذکور ارائه خواهد شد. براین اساس، ۱۲ دلالت قرآنی در سه محور کلان، شامل؛ (۱) هویت و اعتبار مشترک، (۲) دین و باورهای اعتقادی و (۳) سلوک و سبک همزیستی و تعایش، شناسایی و صورت‌بندی شده است که عبارتند از:

۱. هویت و اعتبار مشترک

۱. هدف مشترک جماعت‌های درون امت اسلامی
۲. باور به حیات و ممات و سرنوشت مشترک امت
۳. اصالت تنوع و تمایز با امم دیگر

۲. دین و باورهای اعتقادی

۱. توحیدمحوری
۲. محوریت رسول و پیشوا برای هر امت
۳. کتاب و شریعت مشترک
۴. اعمال و مناسک عبادی مشترک
۵. پرهیز از اختلاف در دین و پذیرش تفاوت‌ها

۳. سلوک و سبک همزیستی

۱. اقتضائات زمانی و مکانی همزیستی
۲. مدارا و محبت
۳. خیرخواهی و تعاون
۴. الگوی همزیستی (نظام‌سازی برای همزیستی)

این ساختار مفهومی، در واقع به عنوان ابعاد و مولفه‌های رویکرد تمدنی امت محور، می‌تواند مبنای مسئله‌شناسی و راه‌حل‌جویی در مناسبات جمهوری اسلامی ایران و جهان اسلام باشد.